

“YOLG’IZLIK” VA “ISYON VA ITOAT” ASARLARIDA QAHRAMON ICHKI IZTIROBI MASALALARI

Soatova Shaxnoza Muhiddin qizi

O’zDJTU o’qituvchi

shaxnoza.orinboyeva@mail.ru

+998909485200

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Ulug’bek Hamdamning “Yolg’izlik” va “Isyon va itoat” asarlarida qahramonlarning ichki iztiroblari, ruhiy kechinmalari hamda jamiyat bilan ziddiyatlari tahlil qilinadi. Asarlardagi yolg’izlik, isyon va itoat motivlari orqali insonning ma’naviy dunyosi, hayotiy tanlovlari va ruhiy kechinmalari ochib beriladi. Maqolada yozuvchining badiiy mahorati, qahramonlarning ijtimoiy hayotdagi o’rni, insoniy qadriyatlar bilan bog’liq izlanishlari ilmiy-nazariy asosda o’rganiladi.*

Kalit so’zlar: *Ulug’bek Hamdam, zamonaviy o’zbek adabiyoti, yolg’izlik motivi, ichki iztirob, isyon, itoat, ruhiy kechinmalar, jamiyat va shaxs, qahramonlar psixologiyasi.*

Аннотация: *В данной статье анализируются внутренние страдания, духовные переживания и противоречия с обществом героев произведений Улугбека Хамдама «Одиночество» и «Бунт и покорность». Через мотивы одиночества, бунта и покорности раскрывается духовный мир человека, его жизненные выборы и душевные переживания. В статье научно-теоретически изучается художественное мастерство писателя, социальное значение героев, а также его поиски, связанные с человеческими ценностями.*

Ключевые слова: *Улугбек Хамдам, современная узбекская литература, мотив одиночества, внутренние страдания, бунт, покорность, духовные переживания, общество и личность, психология героев.*

Annotation: *This article analyzes the inner torments, spiritual experiences, and conflicts with society of the characters in Ulugbek Hamdam’s works*

“Loneliness” and “Rebellion and Obedience.” Through the motifs of loneliness, rebellion, and obedience, the spiritual world of a person, their life choices, and emotional struggles are revealed. The article scientifically and theoretically examines the writer’s artistic mastery, the social role of the characters, as well as his explorations related to human values.

Keywords: *Ulugbek Hamdam, modern Uzbek literature, motif of loneliness, inner torment, rebellion, obedience, spiritual experiences, society and individual, character psychology.*

Kirish

Ulug‘bek Hamdam zamonaviy o‘zbek adabiyotida inson ruhiyatini chuqur ochib bera olgan yozuvchilar qatorida turadi. Uning ijodida shaxsning ichki dunyosi, jamiyatdan begonalashuvi, ruhiy iztiroblar, yolg‘izlik va isyon kabi mavzular alohida o‘rin tutadi. “Yolg‘izlik” asarida qahramonning ruhiy kechinmalari, jamiyat bilan uyg‘unlasholmasligi va o‘zini anglash jarayonidagi murakkab izlanishlari ko‘rsatilsa, “Isyon va itoat” asarida mustaqillik davri odamlarining hayotiy qiyofalari, ijtimoiy ziddiyatlar, insoniy qadriyatlar va ruhiy to‘qnashuvlar yoritilgan.

Mazkur maqolada ikki asarda qahramonlarning ichki iztiroblari, ruhiy kechinmalari hamda yozuvchining badiiy mahorati asosida inson va jamiyat munosabatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

Tahlil va muhokama

Yolg‘izlik motivi va qahramon ichki iztiroblari

Ulug‘bek Hamdamning “Yolg‘izlik” asari o‘zbek zamonaviy adabiyotida inson ruhiyatini chuqur tahlil qilishga qaratilgan eng muhim asarlardan biridir. Asarda asosiy e’tibor shaxsning ichki dunyosidagi bo‘shliq, jamiyatdan begonalashuvi, o‘zligini anglash yo‘lidagi iztiroblar masalasiga qaratiladi. Qahramon hayotining ko‘rinishlari tashqi voqealardan ko‘ra, uning ruhiy kechinmalarida yaqqol namoyon bo‘ladi.

Yolg‘izlik motivi bu asarda insonning hayotiy tanlovlari, o‘z qadriyatlarini saqlab qolish uchun jamiyatga qarshi turishi, ba’zan esa o‘z-o‘zidan begonalashib borishi jarayoni sifatida ifodalanadi. Qahramon jamiyatning umumiy qadriyatlariga

moslasha olmaydi, buning natijasida ichki kechinmalarini yanada chuqurroq his qiladi. Shu jihatdan “Yolg‘izlik” faqat individual ruhiy kechinmalar emas, balki ijtimoiy omillarning shaxs psixologiyasiga ta’sirini ham badiiy ko‘rsatib beradi.

Yozuvchi tasviriy vositalardan keng foydalanadi: tashlandiq uylar, bo‘sh xonalar, sukut sahnalari – bularning barchasi qahramon ruhiyatidagi bo‘shliq va iztiroblarni ifodalovchi ramzlar sifatida xizmat qiladi. Insonning ichki dunyosi bilan tashqi muhit o‘rtasidagi uyg‘unlikning yo‘qligi qahramonning o‘zligini anglash yo‘lidagi kurashini yanada kuchaytiradi.

“Yolg‘izlik”dagi asosiy xulosa shuki, inson ruhiy kamoloti jarayonida yolg‘izlik muqarrar. Bu motiv shaxsning o‘zini anglash, ma’naviy yuksalish, ichki erkinlikni topishdagi zarur shart sifatida talqin qilinadi.

Isyon va itoat o‘rtasidagi ziddiyat

“Isyon va itoat” romanida Ulug‘bek Hamdam inson ruhiyatini boshqa yo‘nalishda – shaxs va jamiyat o‘rtasidagi murakkab munosabatlar fonida tahlil qiladi. Asarda bosh qahramon Akbar hayot mazmuni haqida o‘ylarkan, “Nahotki inson hayoti hech nimaga arzimasa?” degan savol bilan yashaydi. Bu savol roman bo‘ylab qahramonning ruhiy kechinmalarini belgilab beradi.

Akbarning ichki iztiroblari avvalo jamiyatdagi adolatsizlik, moddiy va ma’naviy qiyinchiliklardan kelib chiqadi. Mustaqillik davrining o‘ziga xos ijtimoiy muhitida yuzaga kelgan turli ziddiyatlar qahramon ruhida kuchli isyon hissini uyg‘otadi. U adolatsizlikka qarshi chiqishni, hayotdagi nohaqliklarga toqat qilmaslikni istaydi. Ammo shu bilan birga, qahramonning isyoni uni butkul inqirozga olib bormaydi. Aksincha, ma’naviy qadriyatlarga tayanib, hayotda yangidan yo‘l topishga undaydi.

Roman davomida Akbar isyon va itoat o‘rtasida yashaydi. Bir tomondan, jamiyatdagi illatlarga qarshi chiqadi, boshqa tomondan, insoniy qadriyatlarni saqlash uchun itoat qilishga majbur bo‘ladi. Masalan, u hayotida kitob mutolaasini eng muhim qadriyat sifatida ko‘radi, qo‘shnilarga yordam berishga intiladi, jamiyatda tubanlikka yuz tutganlarni poklanishga chorlaydi. Fohisha Diana bilan

bog‘liq epizod qahramonning insoniy poklikka bo‘lgan ishonchini, shuningdek, itoat orqali erkinlikka erishish mumkinligini ko‘rsatadi.

Shu jihatdan “Isyon va itoat” romanida insonning ma’naviy izlanishlari, jamiyatdagi murakkab muhit bilan uyg‘unlashishi, ruhiy iztiroblardan poklanish sari intilishi badiiy asosda ochib beriladi.

Jamiyat va shaxs munosabatlari

Ulug‘bek Hamdamning ikki asarida ham shaxs va jamiyat munosabatlari markaziy mavzu sifatida gavdalanadi. “Yolg‘izlik”da qahramon jamiyatning qattiq qoidalari va me’yorlari bilan uyg‘unlasholmaydi, natijada u o‘zini chetda his qiladi. Yozuvchi bu orqali jamiyatning shaxsni qabul qilmasligi uning ruhiy iztiroblariga olib kelishini ko‘rsatadi.

“Isyon va itoat”da esa jamiyatdagi illatlar, adolatsizlik va murosasizlik qahramonni ichki kurashga majbur etadi. Akbar o‘z iztiroblarini jamiyatdagi muammolar orqali anglaydi. Shu jihatdan, yozuvchi insonning shaxsiy kechinmalari bilan ijtimoiy muhit o‘rtasidagi bog‘liqlikka e’tibor qaratadi.

Har ikki asarda ham shaxsning jamiyat bilan bo‘lgan murakkab aloqasi asosiy o‘rinni egallaydi. Yozuvchi insonni faqat ijtimoiy mavjudot sifatida emas, balki ruhiy olam bilan yashaydigan murakkab shaxs sifatida talqin qiladi. Bu esa Hamdam ijodining o‘ziga xos xususiyatlaridan biridir.

Ruhiy iztiroblarning badiiy ifodasi

Hamdam qahramonlarining iztiroblarini tasvirlashda badiiy vositalardan keng foydalanadi. “Yolg‘izlik”da sukut, bo‘shliq, g‘arib manzaralar qahramon ruhiyati bilan uyg‘unlashgan holda tasvirlanadi. Bu ramziy obrazlar kitobxonni qahramon kechinmalariga yanada yaqinlashtiradi.

“Isyon va itoat”da esa jamiyatdagi real muammolar, qashshoqlik, nohaqlik, ijtimoiy beqarorlik qahramon ruhiy iztiroblarining manbai sifatida ko‘rsatiladi. Shu orqali yozuvchi inson ruhiyati bilan jamiyat muammolarining uzviy bog‘liqligini badiiy yoritadi.

Monolog va dialoglar ham qahramonlarning ichki kechinmalarini ochishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Akbarning ichki monologlari uning ruhiy izlanishlarini, isyon va itoat o'rtasida kechayotgan kurashini yaqqol ko'rsatadi.

Insoniy qadriyatlar va ma'naviy poklanish

Ulug'bek Hamdam asarlarida insoniy qadriyatlar masalasi alohida o'rin tutadi. "Yolg'izlik"da qahramon o'zining ma'naviy qadriyatlarini anglash orqali hayotiy mazmun topishga intiladi. Yolg'izlik uni chuqur mushohada qilishga majbur etadi va natijada ruhiy poklanishga olib boradi.

"Isyon va itoat"da esa qahramonning asosiy maqsadi jamiyatdagi adolatsizliklarga qarshi turish orqali insoniy qadriyatlarni tiklashdan iborat. Asarda qahramonning kitob o'qishi, atrofdagilarga yordam berishi, odamlarni yaxshilik sari chaqirishi uning ma'naviy kamolotini ko'rsatadi.

Hamdam ijodida insoniy qadriyatlar shaxsning ruhiy dunyosini boyituvchi asosiy omil sifatida talqin qilinadi. Bu jihat yozuvchini zamonaviy o'zbek adabiyotining falsafiy yo'nalishdagi ijodkorlari qatoriga qo'yadi.

Tahlildan ko'rinib turibdiki, "Yolg'izlik" va "Isyon va itoat" asarlarida inson ruhiyatini yoritish, uning ichki iztiroblarini ko'rsatish markaziy mavzudir. Birinchi asarda yolg'izlik orqali insonning o'zligini anglash jarayoni tasvirlansa, ikkinchisida isyon va itoat o'rtasidagi ziddiyat orqali insonning jamiyat bilan murakkab aloqalari ochib beriladi.

Har ikki asarda ham yozuvchi shaxs va jamiyat o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni falsafiy va badiiy yondashuvda ko'rsatadi. Ruhiy iztiroblar qahramonlarning hayotiy tanlovlari, ma'naviy poklanishi va insoniy qadriyatlarni anglash jarayonida asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa

Ulug'bek Hamdamning "Yolg'izlik" va "Isyon va itoat" asarlarida qahramonlarning ichki iztiroblari markaziy o'rinda turadi. Yozuvchi yolg'izlikni insonning ma'naviy dunyosidagi murakkab izlanish, o'zligini anglash va jamiyat bilan ziddiyatlari jarayoni sifatida talqin qiladi. "Isyon va itoat" asarida esa

shaxsning ruhiy isyoni va itoati orqali insoniy qadriyatlar, ma'naviy poklanish va erkinlik masalalari yoritiladi.

Mazkur asarlar zamonaviy o'zbek adabiyotida inson ruhiyatini chuqur ochib berishda katta ahamiyat kasb etadi. Hamdamning qahramonlari orqali kitobxon insonning ichki dunyosi, ruhiy iztiroblari, jamiyatdagi o'rni haqida o'ylashga chorlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. **Yangi O'zbekiston strategiyasi.** – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 45-bet.
2. Mirziyoyev Sh.M. **Adabiyotga e'tibor – ma'naviyatga e'tibor.** – Toshkent: Ma'naviyat, 2017. – 62-bet.
3. Hamdam U. **Yolg'izlik.** – Toshkent: Yozuvchi, 2008. – 134-bet.
4. Hamdam U. **Isyon va itoat.** – Toshkent: Sharq, 2012. – 289-bet.
5. Karimov N. **Zamonaviy o'zbek romanchiligi masalalari.** – Toshkent: Fan, 2015. – 98-bet.
6. Jo'rayev B. **Ulug'bek Hamdam ijodida shaxs va jamiyat masalasi** // O'zbek tili va adabiyoti jurnali. – 2016. – №5. – 73-bet.
7. To'xtasinov M. **Yangi davr o'zbek adabiyotida ruhiy iztiroblar talqini** // Adabiy jarayon. – 2017. – №2. – 41-bet.
8. Qodirov H. **Inson va jamiyat ziddiyatlari Ulug'bek Hamdam romanlarida** // Ilm va jamiyat. – 2019. – №4. – 58-bet.
9. Nazarova D. **O'zbek romanchiligida yolg'izlik motivi** // Filologiya masalalari. – 2020. – №3. – 122-bet.
10. Saidov A. **Adabiyot va ma'naviyat uyg'unligi.** – Toshkent: Akademnashr, 2021. – 67-bet.